

MOSLIMS

CHRISTENEN

no. 99

SAYYID ABUL A'LA MAUDUDI

Ten geleide:

In het vorige nummer hebt U kunnen lezen, dat Dr. Piet Reesink afscheid genomen heeft van *Begríp* als eindredacteur.

Op deze plaats willen wij hem hartelijk danken voor alles, wat hij in ruim acht jaar gedaan heeft voor *Begríp*. Hij heeft het uitgebouwd van een stencil met vaak losse informatie over de relatie tussen moslims en christenen, tot een goed uitziend en goed leesbaar tijdschrift. In zijn periode zijn er actuele zaken besproken, en vaak ook goede achtergrondartikelen geschreven, om vandaaruit te komen tot beter wederzijds begrip tussen moslims en christenen. Dr. Piet Reesink zorgde er persoonlijk vanuit zijn degelijke en grondige kennis van de islam steeds voor, dat het tijdschrift accuraat verzorgd werd, een leesbaar geheel werd en op tijd verscheen, daarbij geholpen door het secretariaat van de Cura. Dankzij hem is '*Begríp*' een goed, volwaardig tijdschrift geworden, dat belangrijk is voor allen, die zich bezig houden met de relaties tussen moslims en christenen. Piet, heel hartelijk dank daarvoor. We zullen jouw vaste inbreng in het blad missen. We wensen je alle goeds toe in je nieuwe werkring. We hopen in jouw lijn door te gaan, al zal dat zeker de nodige inspanning kosten.

Drs. J. Slomp heeft dit nummer grotendeels gevuld. Het hoofdartikel is deze keer gewijd aan Sayyid Abul A'la Maududi (1903 - 1979, Maududi of de Maulana genoemd), die leefde in India en Pakistan. Hij is één van de belangrijke islamitische denkers van deze eeuw. Zijn werken worden in vele landen, ver buiten Pakistan gelezen. Daardoor heeft hij nu in de islamitische wereld een grote invloed. In 1976 had Drs. J. Slomp een gesprek met hem. Dat is het uitgangspunt geweest voor het hoofdartikel. In de rubriek 'praktijk van de ontmoeting' een kort bericht over een school op interreligieuze basis: de basisschool Juliana van Stolberg 'nieuwe stijl' te Ede, van de hand van J. Hengeveld. Jan Slomp was aanwezig bij de presentatie van de videofilm 'Geduld heeft grenzen' van de LVA AV en geeft daarvan een impressie. Dit nummer wordt besloten met enkele boekbesprekingen.

Kees de Jong ss.cc., waarnemend eindredacteur.

No. 99 maart/april 1990
abonnementen (5 nummers per jaar) f 20,-
Losse nummers f 4,50 excl. porto
giro 43 00 211 t.n.v.
Cura-Migratorum/Begríp

"BEGRIP"
Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
Tel.: 073 - 14 51 59

GESPREK MET MAUDUDI

**SAYYID ABUL A'LA MAUDUDI
(1903-1979):**

VADER VAN HET FUNDAMENTALISME

De Moslim Broederschap of Ikhwan al-Muslimun, die in 1928 in Egypte werd gesticht door Hasan al Banna, én de Jama'at-e-Islami, gesticht door Abul A'la Maududi in augustus 1941 in het nog onverdeelde India, zijn de twee belangrijkste en invloedrijkste fundamentalistische bewegingen binnen de hedendaagse islam. De stichters leven niet meer, maar de bewegingen zijn nog springlevend en zeer actief. Hasan al-Banna leefde van 1906 t/m 1949. Hij werd vermoord. Zijn opvolger en belangrijkste denker en ideoloog van zijn beweging, Sayyid Qutb, werd onder Nasser in Egypte gedood in 1966. Hij werd beschuldigd van betrokkenheid bij een aanslag op de president. Een van de bladen van de Jama'at-e-Islami bracht het nieuws van zijn dood op de voorpagina, die, op een uitsparing voor de naam na, geheel zwart was afgedrukt.

Deze gebeurtenis geeft aan, hoe nauw beide bewegingen zich met elkaar verbonden voelden. Maulana Maududi werd op 25 september 1903 in Aurangabad in India geboren. Hij stierf in 1979. Over hem gaat dit artikel. We noemen hem daarin voortaan gemakshalve zonder verdere titulatuur gewoon Maududi of de Maulana, wat geen gebrek aan respect impliceert. Aurangabad, Maududi's geboortestad, ligt niet ver van Hyderabad, de toenmalige hoofdstad van Hyderabad State. Om deze stad te kunnen onderscheiden van Hyderabad, de hoofdstad van de provincie Sind in Pakistan, spreekt men meestal van Hyderabad Deccan, als men de Indiase stad bedoelt. Hyderabad Deccan is thans de hoofdstad van de staat Andhra Pradesh. Hyderabad State werd in 1948 opgeheven en grotendeel met allerlei grenscorrecties opgenomen in Andhra Pradesh.

Hyderabad State was, toen Maududi geboren werd, een moslim-vorstendom onder het bestuur van een rijke Nizaam, zoals de vorst genoemd werd.

In 1947, toen het onverdeelde India werd opgedeeld in de onafhankelijke staten India en Pakistan, koos deze Nizaam voor Pakistan. De nieuwe Indiase regering onder Nehru kon en wilde dat niet toestaan, omdat een deel van Pakistan dan in het hart van India zou komen te liggen. Hyderabad werd veroverd en de oude staatsstructuur werd ontmanteld. Recente, in India niet-verkrijgbare studies, tonen aan, dat het bij die verovering niet zo rustig is toegegaan, als de Indiase regering de wereld toen wilde doen geloven. Met het verdwijnen van 'Hyderabad State', kwam tevens een einde aan het laatste restant van wat eens het glorieuze rijk van de Groot Mogols was geweest. Iets van die glorie valt nog te bewonderen in de gebouwen en parken van de huidige stad. Ook het wereldberoemde museum, met zijn enorme verzameling kunstschaten, en de grote dierentuin herinneren aan die tijd. Hyderabad is nog steeds het meest zuidelijk gelegen centrum van islamitische cultuur in India, getuige de Osmania Universiteit, de Abu Kalam Azad Onderzoeks Bibliotheek en de vele publikaties in het Urdu (uitspraak: oerdoe), die er worden gedrukt en uitgegeven. Urdu is één van de belangrijkste Indiase talen, die door 150 miljoen mensen wordt verstaan. Het wordt geschreven in een aangepast Arabisch-Perzisch schrift. Het is de nationale taal van Pakistan. Ook in India wordt Urdu door velen gesproken, m.n. in het gebied van Delhi, Lucknow en Hyderabad. Maar het is niet de hoofdtal van een van de staten. Telegu is momenteel de belangrijkste taal in Hyderabad. Urdu wordt ook gesproken door veel moslims uit Suriname. Het is structureel en grammaticaal nauw verwant aan Hindi, maar wordt anders geschreven. Een ander belangrijk verschil is, dat religieuze en politieke termen in het Urdu vaak aan het Perzisch worden ontleend, terwijl Hindi zijn voedingsbodem vindt in Sanskrit en Pali. Maar in de spreektaal verstaat men elkaar in de regel wel. Deze uitwijding over de taal was even nodig, omdat Maududi's taalmilieu Urdu was en niet Punjabi, de taal van het gebied, waar hij vanaf 1947 tot aan zijn dood zou wonen. Urdu werd bij uitstek het medium, waarvan hij zich zou gaan bedienen. Evenals de grote moslim-hervormer van de negentiende

eeuw, Sir Sayyid Ahmad Khan (1817-1898) gebruikte Maududi deze taal om zoveel mogelijk mensen te bereiken. Al zijn geschriften werden in het Urdu geschreven. Zijn stijl was herkenbaar door een krachtige, heldere en logische betoogtrant, gepaard aan een woordkeus, waarbij ongebruikelijke termen werden vermeden. Zowel Sir Sayyid Ahmad Khan als Maududi probeerden niet het zo mooi mogelijk te zeggen, als dit ten koste zou gaan van de verstaanbaarheid. Ghulam Ahmad Parwez, een tijdgenoot en opponent van Maududi, die vanuit Lahore zijn geschriften de wereld in liet gaan, bereikte veel minder mensen, omdat men eigenlijk Perzisch moet kennen om zijn gedachtengang te kunnen volgen.

Ik had in november en december 1987 het voorrecht om enkele weken in Hyderabad te vertoeven, als gastspreker van het in 1930 opgerichte Henry Martyn Institute of Islamic Studies. Op vrijdag 11 december 1987 hield ik een lezing over Maududi's ideologie voor een gehoor van ruim honderd van diens volgelingen. De kleine zaal van het Henry Martyn Institute was zo vol, dat sommigen in de gang moesten zitten. De grote opkomst was te danken aan aankondigingen in twee Urdu-talige dagbladen. Op de eerste rij zat de amir (=leider) van de Jama'at-e-Islami in de staten Orissa en Andhra Pradesh, begeleid door de bestuursleden van de lokale afdeling van de door Maududi gestichte beweging. Met deze amir had ik de vorige dag in het kantoor van de lokale afdeling uitvoerig thee gedronken en heerlijke Indiase zoetigheden genoten. Toch zat ik in spanning of mijn gehoor mijn kritiek op hun grote leider zou accepteren zonder fel protest. Ik rekte mijn lezing al een beetje om de tijd voor de discussie wat korter te maken. Gelukkig stelde de amir na een zachte wenk mijnerzijds de eerste vraag. Hij deed dit zo vriendelijk en voorkomend, dat de volgende vragenstellers niet uit de toon konden vallen. Dat een buitenlander überhaupt de moeite had genomen om de geschriften van hun leider te bestuderen, werd gewaardeerd. De echte kritiek, in de zin van meningsverschil, kwam pas, toen de vergadering door de enige andere aanwezige christen, Ds. Isaac Chenniah, één van de adjunctdirec-

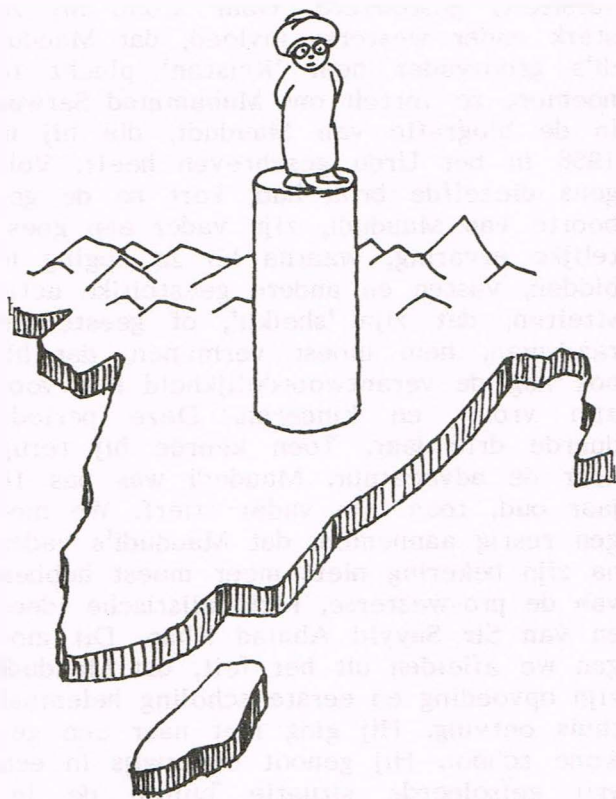
teuren van het Henry Martyn Institute, gesloten was. De tekst van deze bijdrage gaat grotendeels terug op die lezing toen in Hyderabad.

Maar er is wel een groot verschil. In Hyderabad kon ik veel bekend veronderstellen. Mijn gehoor van toen hoefde ik niets te vertellen over Maududi's levensloop. Die kenden ze beter dan ik.

MAUDUDI'S LEVENSLOOP

Maududi's vader was een bekend advocaat in Hyderabad. De familie claimt af te stammen van vroegere Arabische settlers in India. Zulke claims worden door veel oude families gemaakt. Soms zijn ze waar, soms niet. Maududi's vader had op het, door de genoemde Ahmad Khan gestichte, Aligargh College (sedert 1920 universiteit) gestudeerd. Daar stond hij zo sterk onder westerse invloed, dat Maududi's grootvader hem 'Kristan' placht te noemen, zo vertelt ons Muhammad Sarwar in de biografie van Maududi, die hij in 1956 in het Urdu geschreven heeft. Volgens diezelfde bron had, kort na de geboorte van Maududi, zijn vader een geestelijke ervaring, waarna hij zo opging in bidden, vasten en andere geestelijke activiteiten, dat zijn 'sheikh', of geestelijke raadsman, hem moest vermanen, dat hij ook nog de verantwoordelijkheid had voor zijn vrouw en kinderen. Deze periode duurde drie jaar. Toen keerde hij terug naar de advocatuur. Maududi was pas 16 jaar oud, toen zijn vader stierf. We mogen rustig aannemen, dat Maududi's vader na zijn bekering niets meer moest hebben van de pro-westerse, rationalistische ideeën van Sir Sayyid Ahmad Khan. Dit mogen we afleiden uit het feit, dat Maududi zijn opvoeding en eerste scholing helemaal thuis ontving. Hij ging niet naar een gewone school. Hij genoot onderwijs in een vrij geïsoleerde situatie buiten de invloedssfeer van de westerse cultuur en de Engelse taal. Pas veel later zou hij Engels leren, toen hij het als journalist nodig had. Maar hij heeft die taal nooit actief gebruikt om erin te schrijven. Hij sprak bij voorkeur Urdu. Toen ik bij hem op bezoek was op 26 september 1976, vroeg hij meteen of ik Urdu kon spreken. Op mijn bevestigend antwoord ging hij over op Urdu en dat bleef ruim een uur

lang zo. Op dit gesprek kom ik later terug. Maududi ging volgens F.C.R. Robinson (die het artikel over Maududi schreef in: The Encyclopaedia of Islam, New Edition, Volume VI, 1989) slechts korte tijd naar een madrasa. Een madrasa is een traditionele school voor middelbaar en hoger onderwijs, die al eeuwen lang in de wereld van de islam voorkomt. Maududi kreeg derhalve noch een training als een traditioneel moslim-geleerde, of alim, noch een scholing in het Britse koloniale systeem, dat sedert de dertiger jaren van de negentiende eeuw in India steeds meer en vogue was geraakt, m.n. in de hogere kringen. Maududi groeide dus op op een cultureel eiland, temidden van datgene, wat was overgebleven van de oude glorie van het Mogol Rijk.

...opgroeien op een cultureel eiland...

Hij moet zich daardoor sterk aangesproken gevoeld hebben, want hij schreef in 1944 een politieke geschiedenis van de Deccan. De datum lijkt me belangrijk, gezien het lot dat Hyderabad na de verdeling van India wachtte (zie boven). Die geschiedenis is er vooral een van persoon-

lijkheden, nizaams, van wie het wel en wee van de stad en de staat afhingen. Deze benadering van de geschiedenis via de hoofdrolspelers lijkt me typerend voor Maududi's levensbeschouwing en staatsopvatting. De stamboom van de nizaams wordt door hem teruggevoerd tot de eerste kalief Abu Bakr. Met andere woorden: Hyderabad heeft heel oude islamitische papieren, is al heel lang 'dar al-islam' (islamitisch grondgebied), met hele oude claims.

Dat moest zo blijven. Maududi beschreef deze geschiedenis met een politieke bedoeling. Dat was het geval met al zijn geschriften. Die hadden óf een religieuze, óf een politieke strekking. Soms beide tegelijk. Wat zijn scholing en opvoeding in een groot isolement betreft, word ik herinnerd aan de grote middeleeuwse denker Ibn Hazm (994-1064). Ibn Hazm groeide in Cordoba, in Spanje, in de harem op. Hij kreeg ook zijn scholing thuis. Zijn biografen beweren, dat hij zijn bekendste boek (De ring van de duif. Moorse verhandelingen over minnaars en liefde, Meulenhoff, Amsterdam 1977) slechts heeft kunnen schrijven, omdat hij als opgroeiende knaap met een scherp waarnemingsvermogen was begiftigd. Maududi en Ibn Hazm hebben dus in ieder geval gemeen, dat ze beiden zonder de natuurlijke kritiek van leeftijdgenoten zijn opgegroeid. Ze konden allebei slecht tegen kritiek. Ze hadden bovendien allebei iets van een 'Einzelgänger', van een man, die ongeacht oppositie en kritiek, eigenzinnig, soms koppig en soms zelfs moedig eigen wegen inslaat en blijft volgen. Ibn Hazm en Maududi groeiden op en leefden in een cultureel milieu, dat door de politieke gebeurtenissen in een staat van crisis verkeerde. Ze hadden het gevoel, dat hun eigen religie en cultuur werden bedreigd. Ibn Hazm in Cordoba door de steeds sterker worden reconquista, de strijd van de christelijke machthebbers in Spanje om de invloedssfeer van de moslimse vorstendommen steeds verder in te perken. Maududi had hetzelfde gevoel in Hyderabad. Hier kwam de bedreiging van de Britten, die hij zag als vertegenwoordigers van het christendom. In mijn gesprek met Maududi kwam Ibn Hazm onverwacht ter sprake. Ik vroeg Maududi, of hij tijdens zijn reizen in het Midden Oosten ooit een

bezoek had gebracht aan het graf van Ibn Taimiyya (1263-1328) op het terrein van de universiteit van Damascus. Ibn Taimiyya wordt door velen gezien als de strenge, radicale middeleeuwse denker, op wie de hedendaagse voorstanders van een islamitisch reveil graag teruggrijpen. Ook Maududi doet dat uitvoerig (in zijn boek: A Short History of the Revivalist Movement in Islam). Maududi had, zo zei hij, het graf bezocht. Ik had het niet anders verwacht, maar vond het toch wel iets bijzonders, omdat noch Ibn Taimiyya, noch Maududi en zijn volgelingen behoorden tot dat type moslims, dat het bezoeken van graven van grote mannen of vrouwen, van heiligen en van zgn. pirs aanmoedigde. Integendeel, in deze kringen wordt heiligenverering afgekeurd. Maududi vond het interessant te horen, dat ik zelf het graf van Ibn Taimiyya ook had bezocht. Op mijn vraag, of hij zich van alle grote denkers uit het verleden wellicht het meest verwant voelde met Ibn Taimiyya, antwoordde hij, dat hij zich zeer zeker door Ibn Taimiyya beïnvloed en geïnspireerd voelde, maar minstens zoveel door Ibn Hazm. Ik was zo verbaasd door dit antwoord, dat ik verzuimde hierop door te gaan. Thuisgekomen ben ik naar verwijzingen naar Ibn Hazm gaan zoeken. In het hierboven genoemde boek komt hij niet voor. Ook bij Prof. Charles Adams, de vroegere directeur van het Institute of Islamic Studies van de McGill University in Montreal in Canada, die een van de beste Maududi kenners is, ben ik geen verwijzingen naar Ibn Hazm tegengekomen in Maududi's geschriften. Waarom verwees Maududi dan naar Ibn Hazm? We kunnen slechts raden naar de reden. Ik vermoed, dat er twee redenen zijn. Ik denk in de eerste plaats aan karakterologische overeenkomsten, die door opvoeding en omgeving zijn versterkt. Maududi moet, toen hij met Ibn Hazm kennismaakte (waarschijnlijk na het verschijnen van de eerste druk van bovengenoemd boekje over de Revivalist Movement in Islam), zich verwant hebben gevoeld aan Ibn Hazm, de eenzame strijder voor de islam in het Spanje van zijn tijd. Ibn Hazm was een scherp polemicus, die daardoor veel tegenstand opriep. Hij is vooral ook bekend geworden als de auteur, die de Bijbelse overlevering aan een

scherpe, nietsontziende kritiek onderwierp. Hij was niet de eerste moslim-auteur, die dat deed, maar wel een van de best geïnformeerde. Men vermoedt, dat hij afstamde van een familie, die uit het christendom was overgegaan naar de islam. Welnu, wie Maududi's eerste grote boek (Jihad fil Islam) leest, treft daarin een hoofdstuk aan over het christendom, waarin hij voor Ibn Hazm, wat kritiek betreft, niet onderdoet. Maar Maududi was niet de enige moslim-denker in het India van zijn dagen, die zich door de Britten, de zending en de invloed van het westen in het defensief gedrongen voelde.

...bedreiging van de Britten...

Na de dood van zijn vader

We pakken de draad van de levensloop weer op. Toen zijn vader stierf, was Maududi pas 16 jaar oud. Aangezien zijn vader niet voor aards gewin had geleefd, moest Maududi meteen in eigen onderhoud voorzien. Hij ging eerst werken voor het blad Taj. Als journalist ging hij glad-

geschoren en in westers pak zijns weegs. Van 1922 tot 1924 redigeerde hij het Urdu lijfblad van de Vereniging van Moslim Geleerden in India, 'Al-Djamiyyat' (= de moslim gemeente). In die tijd raakte hij ook betrokken bij de Khilafat beweging. Dat was een protestbeweging tegen de afbraak en de ondergang van het Ottomaanse rijk. Vele moslims, die onder westerse machten zuchtten, hadden hun hoop gesteld op dit rijk als steunpunt in hun strijd om onafhankelijkheid. Vandaar dat ook de Hindoe Gandhi zijn steun aan de Khilafat beweging gaf, op voorwaarde, dat geen geweld gebruikt zou worden. Toen Turkije evenwel zelf het kalifaat afschafte in 1924 was het symbool van de protestbeweging (khilafat=kalifaat) verdwenen. De beweging ging als een nachtkaaars uit.

Het blad Al-Djamiyyat werd door Maududi ook gebruikt om zijn meest invloedrijke boek te schrijven. De titel noemde ik hierboven al: Al Jihad fil Islam. Een Arabische titel voor een in het Urdu geschreven boek. Een kortere versie zou later in het Arabisch verschijnen. Het is nooit in het Engels vertaald. De titel betekent letterlijk: de strijd op de weg van God in de islam. Soms vertaalt men: heilige oorlog in de islam. Maar dat is een verkeerde vertaling. Op de inhoud kom ik terug.

Tarjuman Al-Quran

In 1932 begon Maududi met de publikatie van een eigen tijdschrift, een maandblad, dat nog steeds bestaat. Het werd tot zijn dood zijn lijfblad. De uitgave bleef altijd heel simpel, zonder enige opmaak, zo goedkoop mogelijk gedrukt op een soort kringloop-papier. Zo kon hij veel mensen bereiken. De prijs was geen hinderpaal. De titel van het blad betekent letterlijk: de vertaling of de vertolking van de Koran. Toch ging het niet om een blad, dat gewijd was aan de uitleg van de Koran. Het heilig boek van de islam was wel het uitgangspunt en de inspiratiebron. Maududi zou dit maandblad gebruiken als startpunt voor vele brochures en boeken. Zijn werkwijze was en bleef die van een journalist. Bijna alle artikelen, die Maududi in dit blad schreef, werden later gebundeld tot boeken. Toen Maududi met zijn grote gezin in 1947 van Pathankot uitweek naar

Lahore, omdat hij in Pakistan wilde wonen en niet in India, kon hij de oude voorraden van Tarjuman Al-Quran niet meenemen. Het kantoor van Tarjuman Al-Quran werd gevestigd in een van de simpele bijgebouwen naast zijn huis in Ichra, een wijk in Lahore. De doelstelling van zijn blad werd als volgt geformuleerd: 'het actieplan dat ik in gedachte had, was, dat ik eerst de greep, die de westerse cultuur en de westerse ideeën hadden gekregen op de moslim-intelligentia, zou verbreken om hen er vervolgens van te doordringen, dat de islam een eigen leefregel heeft, een eigen cultuur, een eigen politiek en economisch systeem, een eigen filosofie en een eigen onderwijssysteem, die allemaal superieur zijn aan dat, wat de westerse beschaving kan bieden. Ik wilde deze intellectuelen van de verkeerde opvatting afbrengen, dat ze op het terrein van beschaving en cultuur van anderen moeten lenen.'

Maududi en Pakistan

Voordat India en Pakistan in 1947 zelfstandig werden, was het verzet tegen de Britse Raj (= bestuur) gebundeld in twee bewegingen. De oudste was de All India National Congress. De bekendste leiders van het Congres waren Gandhi en Nehru. Aanvankelijk deden de meeste moslims mee met het in 1885 opgerichte Congres. Maar in 1906 richtten moslims de Moslim Liga op voor het beschermen en versterken van de politieke rechten van de moslims in Brits India. Geleidelijk groeide het wantrouwen van de Moslim Liga tegenover het Congres dermate, dat ze gingen pleiten voor een eigen staat, waar ze in de meerderheid waren. De Pakistan gedachte werd steeds sterker, totdat de Liga op 23 maart 1940 de Pakistan Resolutie aanvaardde. Maududi stond kritisch tegenover beide bewegingen. Hij vreesde, dat de staat, die Jinnah en zijn medestanders wilden stichten, er net zo gesecculariseerd uit zou zien als het Turkije van Kemal Ataturk. De leiders van de Liga en ook de eerste regeringen van het onafhankelijke Pakistan waren in zijn ogen veel te westers georiënteerd. Hij benadrukte, dat de moslims een qaum (= natie) waren met een eigen identiteit. Als qaum waren ze anders dan b.v. de Europese naties, want

moslims hebben een universele roeping. Aan deze roeping kan Pakistan alleen participeren, als het meer is dan een land voor de moslims. Het moet een islamitische staat worden, waarin de soevereiniteit ('hakimiyya') van God op alle terreinen wordt erkend. Om tot dit doel te komen richtte Maududi de Jama'at-e-Islami op. Dit gebeurde in augustus 1941, dus kort na het aanvaarden van de Pakistan Resolutie door de Moslim Liga. De Liga was hierdoor geïrriteerd.

De eigen positie van Maududi werd door de Liga ervaren als het verzwakken van de eis om een eigen staat voor moslims. De Jama'at was een elitaire partij. Voor zover mij bekend zijn er nooit meer dan 5.000 personen tegelijk lid geweest. Men wordt lid na een zorgvuldige selectie en men aanvaardt als lid een strenge discipline. Maududi werd zelf de eerste amir ofwel leider van de Jama'at. Bij verkiezingen heeft de partij weinig succes gehad, maar haar kracht lag dan ook elders. Door publikaties in kranten en tijdschriften, via vlugschriften en brochures, werden de ideeën van Maududi verbreid. De eis, dat de maatschappij in al haar geleidingen moest worden geïslamiseerd, werd steeds sterker gehoord. Maududi smaakte het genoeg, dat zijn ideeën over een islamitische staat werden opgenomen in een document, dat als uitgangspunt werd gebruikt voor de nieuwe grondwet van Pakistan, de zgn. 'Objectives Resolution' van maart 1949. De strijd voor een door en door islamitische grondwet voor Pakistan bleef een van de hoofddoelstellingen in Maududi's politieke programma.

Drie keer in de gevangenis

Evenals voor zijn grote middeleeuwse voorbeeld, Ibn Taimiyya, was een van de gevolgen van Maududi's radicale standpunten, dat hij tot drie keer toe door de regering in de gevangenis werd gezet. Eerst van 1948-1950, toen hij kritiek uitte op de poging van Pakistan om Kashmir te veroveren op India. Hij weigerde die strijd een jihad (strijd op de weg van God) te noemen, omdat India en Pakistan verbonden waren door een pact. Ernstiger was de aanvaring in 1952. In dat jaar kwam de agitatie tegen de in 1889 gestichte Ahmadiyya beweging tot een climax. De

stichter van deze beweging, Mirza Ghulam Ahmad, zag zichzelf als een profeet. Dat was strijdig met de leer, dat Mohammed de laatste Profeet is, het zegel der Profeten, zoals de Koranische term luidt. Het ergerde veel orthodoxe moslims bovendien, dat er zoveel aanhangers van de Ahmadiyya beweging belangrijke posten bezetten in de regering, o.a. Zafrulla Khan, die minister van buitenlandse zaken was. (Zafrulla Khan werd zelfs president van de Verenigde Naties en later rechter bij het Internationale Hof van Justitie in Den Haag. Toen ik in 1965 in Sahiwal in Pakistan aan hem werd voorgesteld, begroette hij me in het Nederlands.) De protestbeweging tegen de Ahmadiyya liep echter geheel uit de hand en leidde tot rellen, vernielingen en onrust in het hele land. Kort te voren had Maududi een brochure geschreven over de Qadiani Maslah, de Qadiani Kwestie. Qadian was de plaats in India, waar de Ahmadiyya haar hoofdkwartier had, voordat ze naar Rabwah in de Punjab verhuisde. Maududi werd gearresteerd als een van de aanstichters van de rellen en ter dood veroordeeld. Zijn partij voerde terecht aan, dat de brochure van Maududi vóór de rellen was gepubliceerd en vóórdat de regering het verbod uitvaardigde, dat alle geschrijf over deze zaak verboden was. Maududi weigerde gratie te vragen. Zijn doodvonnis werd in levenslang veranderd, wat in Pakistan neerkomt op 14 jaar. Toch werd hij na twee jaar vrijgelaten. Wie de acta van het proces leest, komt tot de conclusie, dat de regering terecht weigerde om toe te geven aan deze straatteerleur, waar Maududi zelf trouwens part nog deel aan had. Wel schijnen enkele van zijn aanhangers en leden van de Jama'at actief bij de rellen betrokken te zijn geweest. De christenen voelden zich ook bij het conflict betrokken. Zij verheugden zich erover, dat de regering -tegen de algemene opinie in- voet bij stuk hield en de rechten van de Ahmadiyya beweging, een moslim-minderheid in het land, verdedigde. In 1974 besloot het Pakistaanse parlement niettemin om de Ahmadiyya beweging tot een niet-moslim groepering te verklaren. Daarmee verloren ze het recht om zichzelf nog moslims en hun gebedsruimten moskeeën te noemen. Toch gebruiken ze dezelfde Koran. Het is, voor

zover mij bekend, nog niet eerder gebeurd, dat aan een groepering, die zichzelf islamitisch wil noemen, dat recht door zo'n grote meerderheid is ontzegd. Dat moet zeker mede worden toegeschreven aan de grote invloed van Maududi, die sedert de gebeurtenissen van 1952 alleen maar is toegenomen. Daarom is het niet verwonderlijk, dat de aanhangers van de Ahmadiyya het vaak zwaar te verduren hadden onder president Zia ul Haq, die in 1977 door een staatsgreep aan de macht kwam en die het meest in de geest van Maududi heeft geregeerd. Maududi kwam in 1964 weer -nu slechts voor een korte periode- achter de tralies, toen president Ayub Khan een aantal leden van de oppositie liet arresteren. Het grote twistpunt met Maududi betrof het feit, dat Ayub Khan in 1961 een aantal vrouwvriendelijke veranderingen in de huwelijks- en echtscheidingswetgeving had ingevoerd, die de Jama'at een doorn in het oog waren. Ook ageerde de Jama'at tegen de door president Ayub Khan gevoerde campagne voor kleinere gezinnen. Maududi schreef enkele boekjes tegen 'family planning', die, inhoudelijk en wat argumentatie betreft, heel dicht in de buurt kwamen van het officiële standpunt van de Rooms Katholieke Kerk, zoals dat verwoord is in de pauselijke encycliciek *Humanae Vitae*.

Koran commentaar

Een van de positieve resultaten van Maududi's gevangenschappen is geweest, dat hij tijd vond voor studie. Tijdens zijn eerste verblijf in de gevangenis begon Maududi met het schrijven van een commentaar op de Koran in het Urdu. Aan het einde van het voorwoord van de Urdu-editie staat New Central Jail Multan met als datum 11 september 1949, of in de islamitische jaartelling, die natuurlijk ook vermeld wordt, 17 Zoel Qa'dah. Deze aanduiding ontbreekt in de Engelse vertaling. De titel luidt in het Urdu: 'Tafhim al-Quran', letterlijk: 'begrijpelijk maken van de Koran'; de Engelse titel luidt: 'The Meaning of the Quran', maar die is niet compleet. De Urdu editie telt zes dikke banden van tegen de zeventhonderd bladzijden per deel. Op plaatsen, waar christenen of Christus en zijn moeder

Maria ter sprake komen, gaat Maududi in zijn commentaar in op de theologische geschillen over deze onderwerpen tussen moslims en christenen. Maududi is niet de enige Indiase denker, die zijn tijd in de gevangenis goed heeft gebruikt. Maulana Abul Kalam Azad schreef zijn prachtig tweedelig commentaar in een Britse gevangenis. Hij bleef in India na de verdeling van het land en was een tegenstander van de Pakistan-beweging. Nehru schreef zijn monumentale werk 'The Discovery of India' eveneens in de gevangenis van de koloniale overheersers.

Maududi werkte met tussenpozen bijna dertig jaar aan zijn commentaar. Na 1974 trok hij zich steeds meer terug uit het politieke debat. Men kan niet zeggen uit het actieve politieke leven, omdat hij nooit een overheidsfunctie heeft vervuld. Hij bleef de politieke denker en commentator aan de zijlijn. De laatste jaren van zijn leven werd hij geplaagd door een hinderlijke en pijnlijke vorm van artritis. Vanwege gewrichtspijnen kon hij maar heel moeilijk lopen. Toen ik hem op 26 september 1976, één dag na zijn verjaardag bezocht en onthaald werd op thee en Pakistaans gebak, verontschuldigde hij zich voor het feit, dat hij me niet tegemoet kon lopen. Maududi werd enkele malen in Amerika behandeld voor zijn kwalen. Maar dat mocht uiteindelijk niet baten. Toen hij op 22 september 1979 stierf, had hij in ieder geval het genoegen gemaakt, dat in de persoon van Zia ul Haq een man aan de macht was gekomen, die bezig was een islamiseringsprogramma in gang te zetten, waarvoor hij zijn inspiratie haalde uit de ideologie van Maududi.

BETEKENIS VAN MAUDUDI

In het voorafgaande overzicht van het leven van Maududi zijn al verschillende van zijn gedachten ter sprake gekomen, omdat de gevolgen van sommige van zijn beschouwingen zijn levensloop mee hebben bepaald. Men kan niet vertellen, dat iemand drie keer in de gevangenis belandt, zonder minstens te vertellen, waarom dat gebeurde. Dat dat niet vanwege crimineel gedrag was, was natuurlijk duidelijk in het geval van deze man, die het met zijn religieuze plichten zeer nauw nam en die

bovendien als een groot moralist bekend stond. Diverse van zijn geschriften zijn bedoeld om de moraal van de moslims te verhogen. Zelf leefde de Maulana ook in alle eenvoud. De opbrengsten van zijn boeken werden gebruikt ter bevordering van zijn beweging, de Jama'at. Zijn leefwijze had iets puriteins. Velen malen verguisd, bijna vijf jaar achter de tralies, soms buitengesloten door een minister als Kausar Niazi, die hem niet uitnodigde voor het eerste internationale congres over de Profeet in 1976, werd Maududi na zijn dood in 1979 toch als de meest invloedrijke denker van de hedendaagse islam de hemel ingeprezen.

Gelukkig voor hem kwam die erkenning al tijdens zijn leven. In 1979 kreeg hij van de regering van Saudi Arabië de Faysal prijs. Een opiniepeiling wees hem aan als de persoon, die het meest in aanmerking kwam voor deze prijs. Een van zijn naastmedewerkers, Khurshid Ahmad, redigeerde samen met Zafar Ishaq Ansari een bundel studies ter ere van Maududi. De titel luidde: Islamic Perspectives. Dit boek bevat ook een lijst van alle geschriften van Maududi in alfabetische volgorde, zonder dat precies de omvang wordt aangegeven. Er zijn dikke boeken bij van meer dan 500 bladzijden, maar ook kleine brochures. Maududi's boeken zijn in 22 talen vertaald. Van de Europese talen noem ik: Deens, Frans, Engels, Portugees, Duits, Italiaans, en Turks. Nederlands is er nog niet bij. Towards Understanding Islam verscheen maar liefst in 15 talen. Roberto Bellani, die in 1977 voor de universiteit van Milaan een doctoraalscriptie over Maududi schreef, vertelde me, dat hij in een boekhandel in Tripoli in Libië Arabische vertalingen had zien liggen van twintig boeken van Maududi.

WAARDERING EN KRITIEK

Dat Maryam Jameelah, een Amerikaanse, die moslim werd en tevens een van de trouwste volgelingen van Maududi, zijn naam voordraagt als de vernieuwer (= 'mujaddid') voor deze eeuw, zal niemand verwonderen. Tot nu toe vond ze nog maar weinig volgelingen op dit gebied. Maar wat niet is, kan komen. Met het woord 'mujaddid' wordt bedoeld op de islamitische opvatting, dat God elke eeuw

een denker doet opstaan, die in de wereld van de islam weer orde op zaken stelt door een waar reveil in het denken en handelen te bewerkstelligen.

...elke eeuw een denker...

Er zijn ook negatieve stemmen. De bekende islamoloog Wilfrid Cantwell Smith verklaarde in zijn reeds in 1945 verschenen boek Modern Islam in India (p. 164):

'Thans gaan we de meest veelzeggende vertegenwoordiger van de trend "terug naar religieus conservatisme" behandelen en wel Sayyid Abul A'la Maududi.'

Wie Maududi zorgvuldig leest, ontdekt evenwel niet enkel een conservatief pur sang. Maududi wil juist de islam weer leefbaar maken voor de moderne tijd. Deze modernisering gaat gepaard met een ideologisering. De gedachte, dat de islam een systeem vormt, met daarin duidelijk geformuleerde axioma's, is van betrekkelijk recente datum. De ideologie van de Jama'at bevat alle aspecten van de werkelijkheid: sociaal, politiek, economisch, moreel, artistiek, filosofisch, medisch, we-

tenschappelijk enz. Alles is, zo leert Maududi, volgens de Koran aan Gods wetten onderworpen. Maududi zelf heeft deze ideologie niet op alle levensterreinen uitgewerkt. Iemand als Khurshid Ahmad heeft zijn ideologie verder uitgewerkt voor de economie. Maududi zelf heeft vanuit die ideologie een blauwdruk ontwikkeld voor een islamitische staat. Er zijn echter politicologen, die vinden, dat Maududi te veel in principes blijft steken en er vaak naast zit, als hij details probeert uit te werken. Ze wijzen er tevens op, dat hij slecht tegen kritiek kan en mensen gauw verwijt ontrouw te zijn aan de islam, als ze zijn betoogtrant afwijzen.

GEVAAR VAN IDEOLOGIE

Gedachtig aan deze discussies, vroeg ik tijdens mijn reeds enkele malen genoemde bezoek, of er geen gevaar in school, om een levende religie in zo iets westers te persen als een ideologie. Ik herinnerde hem aan negatieve kanten, die alle, ook door hem genoemde, ideologieën kenmerkten, zoals het nazisme en het marxisme. Maududi verzekerde mij, dat dit met zijn ideologie niet kon gebeuren, omdat hij en de zijnen -anders dan nazi's en marxisten- in God geloven en zich aan Zijn openbaring onderwerpen. Ik vond dat toen (en ik vind dat nog zo) een onbevredigend antwoord. Ik wil proberen uit te leggen waarom. God kan ook door ons in een theologisch of ideologisch systeem zo worden opgesloten, dat we Zijn stem niet meer echt horen, als die wellicht door eigentijdse 'profetische' figuren tot ons spreekt. Het is niet onmogelijk, dat zulke stemmen in zo'n ideologische islamitische staat het zwijgen wordt opgelegd. Ik denk niet, dat Maududi's ideologie immuun is voor ideologie kritiek. Ik noem vier punten. Allereerst zijn visie op geschiedenis.

1 Visie op geschiedenis: de Mahdi

We constateerden reeds, dat Maududi in het verloop van het historisch gebeuren een grote, zo niet beslissende, rol toekent aan belangrijke, dominante persoonlijkheden. In de geschiedenis van de Deccan waren het de Nizaams, die de toon aangaven. In zijn reeds genoemde boek, Revivalist Movement in Islam, vinden we de

bron van deze visie. Moslims verwachten in de eindtijd de Mahdi. Die zal in de wereld, volgens de islamitische principes, orde op zaken stellen. Hij zal de ideale kalief zijn.

'De rechtgeleide gezant van Allah zei: Ik zal U over den Mahdi boodschappen: Niet zal de ure komen, totdat de aarde vol zal zijn met slechtheid en onrechtvaardigheid. Daarop zal een man uit mijn familie of uit de mensen van mijn huis komen; die zal haar vervullen met rechtmatigheid en billijkheid, zoals ze vol was met slechtheid en onrechtvaardigheid.' (Attema, p.101)

Zo lezen we over de Mahdi. Maududi verbindt hieraan de volgende conclusie:

'Als de verwachting, dat de islam uiteindelijk de wereld van het denken, de cultuur en de politiek zal domineren, juist is, dan is de komst van een Groot Leider, onder wiens alomvattend en krachtig leiderschap zo'n Revolutie (als door M. eerder bescheven, J.S.) zal plaatsvinden, ook zeker. Mensen, die wantrouwend aankijken tegen de gedachte van de komst van zo'n Leider, ontbreekt het zowel aan gezond verstand als aan gevoel voor verassing. Wanneer de leiders van de ongerechtigheid, als Lenin en Hitler, op het toneel van deze wereld kunnen verschijnen, waarom zou de verschijning van een Leider van Goedheid dan beschouwd moeten worden als ver gezocht en onzeker?' (Revivalist Movement, p.43)

Dr. Charles J. Adams heeft dit punt verder uitgewerkt in een hoofdstuk over Maududi en de islamitische staat. Hoewel Dr. Adams geen verband legt met de door mij vertaalde passage over de Mahdi en de Grote Leider, wordt bij hem wel duidelijk, wat de geciteerde gedachte voor Maududi's concrete visie op het politieke gebeuren betekende:

'Maududi was van mening, dat alles in het leven van een maatschappij afhangt van haar leiderschap; dat een samenleving precies daarheen gaat, waar ze volgens het besluit van de heerser, als het centrum van de macht, heen moet gaan. Hij schijnt zich niet te realiseren, dat er beperkingen van allerlei aard zijn, die de effectiviteit van een heerser begrenzen en ook niet, dat er andere machten in het spel zijn, die de

voornemens van de heerser uit de koers brengen...In zijn visie is het enige belangrijke het karakter van de man, die het voor het zeggen heeft. Als de heerser een goed man is, vroom, een moslim met een hoog moreel gehalte, en als hij de intentie heeft om de maatschappij volgens islamitische principes in te richten, dan kan het niet anders, of de maatschappij wordt, zoals ze moet zijn. In zo'n sociale filosofie kunnen alle problemen teruggebracht worden tot het bespreken van het morele karakter van het leiderschap en alle politieke discussies draaien uiteindelijk om de vraag, welke verdiensten de toonaangevende persoonlijkheden hebben.'

Het verloop van de geschiedenis schijnt de critici in het gelijk te stellen. Khomeiny, wiens komst aanvankelijk door de redactie van Maududi's tijdschrift Tarjuman al Qur'an werd toegejuicht, bleek toch niet alle karaktertrekken van de Leider der Goedheid te hebben. Natuurlijk wel in de ogen van zijn volgelingen, maar niet in die van andere moslims. Ook president Zia ul Haq, een vrome moslim en een heerser volgens het boekje van Maududi, ontpopte zich als een dictator. Uiteindelijk laat Maududi's visie op het functioneren van de grote leider geen echte democratie toe. Hoe zou trouwens ook het gewone volk kunnen beslissen over zaken betreffende het invoeren en het toepassen van alle regels van de islamitische wet? Ik ben er niet van overtuigd, dat de Grote Leaders, waar Maududi van droomde, anders en beter zijn, dan hun ongelovige soortgenoten. Geloven in God, het criterium voor Maududi, kan zeker een matigende invloed uitoefenen en zodoende een gradueel verschil veroorzaken, maar geloof in God is mijns inziens geen garantie voor goed politiek handelen, zeker niet als niet een democratische, maar een ideologische staatsleer de toon geeft en bovendien nog met aan de openbaring ontleende argumenten gezaghebbend wordt gemaakt. Een gezag, waarboven geen beroep meer mogelijk is.'

2 Geschiedvervalsing?

Prof. Albert Stutgen schreef in 1972 een boek: 'Kriterien einer Ideologiekritik' (uit-

gegeven door Grünewald in Mainz). Zijn boek gaat niet over ideologie-critiek in de wereld van de islam. Toch denk ik, dat zijn drie criteria op de ideologie van Maududi kunnen worden toegepast. Hij noemt de volgende:

- In de eerste plaats veronachtzaming of selectief gebruik van geschiedenis. Historische feiten, die niet in het systeem passen, worden niet genoemd.
- In de tweede plaats werken ideologieën graag met vijandsbeelden.
- In de derde plaats vindt mythevorming plaats.

...geschiedvervalsing...

Over het eerste punt kunnen we kort zijn, na wat reeds gezegd is over zijn visie op de geschiedenis. Maududi's sterke punt is zeker niet geschiedenis. Geschiedenis speelt een geringe rol in zijn vele publicaties. Zijn boek over de politieke geschiedenis van de Deccan wordt, zo zagen wij reeds, beheerst door zijn kijk op het historische gebeuren. Er worden zelfs gebeurtenissen in het leven van Maududi

zelf vermeld, waarvan het niet zeker is, of ze wel echt hebben plaatsgevonden. Er is niemand in de recente geschiedenis van het moderne moslim India, waarover we zoveel weten, als over Sir Muhammad Iqbal. Hij wordt door alle partijen geclaimd voor hun visie op de islam. Ook door Maududi. Maududi beweert, dat hij in 1937 een brief kreeg van Iqbal, waarin deze hem uitnodigde om met hem samen te werken aan een groot project voor de reconstructie en codificatie van de islamitische jurisprudentie. 'Maar', aldus Maududi zelf, 'toen Iqbal in maart 1938 naar Lahore verhuisde, was hij aan het eind van zijn leven. Een maand later zou hij sterven, mij alleen latend met die enorme taak...' Voor deze uitspraken is in de primaire en secundaire bronnen voor de levensbeschrijving van Iqbal tot nu toe geen enkele bevestiging gevonden. Bovendien, zo vragen kenners van Iqbal zich af, was Iqbal echt geïnteresseerd in zo'n project? Jazeker, zeggen orthodoxe moslims, Iqbal huldigde, naarmate hij ouder werd, steeds traditionelere, orthodoxere opvattingen. Maar ook voor die bewering bestaan geen harde bewijzen. Wie trouwens Allama Muhammad Iqbal's belangrijkste filosofische studie, 'The Reconstruction of Religious Thought in Islam' (de meest recente wetenschappelijke editie is van april 1989) vergelijkt met het denken van Maududi, ontdekt enerzijds een poëtische, liberale moslim met conservatieve trekjes, die tevens kritisch en open staat t.o.v. het westen, anderzijds een rechtlijnig ideoloog, bij wie de conservatieve trekken domineren. Ik kan me nauwelijks een groter contrast voorstellen. Vandaar dan ook, dat velen vraagtekens zetten achter Maududi's verhaal.

3 Strijd en vijandsbeeld

We doen Maududi geen onrecht, als we hem zien als een strijder voor de islam, een 'mujahid'. Zijn eerste boek ging over de jihad. Dat was een verdediging van de islam tegen aanvallen en aantijgingen van buitenaf. Maar doet Maududi recht aan zijn tegenstanders? We zagen reeds, hoe het de Ahmadiyya beweging is vergaan. Wie de verslagen van de rechtszaak in het zgn. 'Munir Report' leest, ontkomt niet aan de indruk, dat de Ahmadiyya

door de Ahrar partij en door de Jama'at van Maududi als vijand bij uitstek van de islam werd afgeschilderd. Ook het westen wordt als vijand gezien. Ik noemde reeds de doelstelling van Maududi's lijfblad 'Tarjuman al Qur'an'. In zijn strijd tegen 'family planning' en tegen de rechten van de vrouw, wordt het westen in de felste kleuren getekend en vervolgens afgewezen. Hij ging alleen niet zover als Khomeiny, dat hij het westen ook als de grote satan zag. Niemand minder dan de in juni 1988 in Chicago overleden Pakistaanse denker Fazlur Rahman (en hij is niet de enige) heeft daarop kritiek geuit in zijn boek Islam (1966, p. 233):

'Apologetiek (= verdediging van het eigen geloof) heeft een nuttige, interne functie te vervullen. Als die functie zorgvuldig en met vooruitziende blik wordt uitgeoefend, dan kan apologetiek een bijdrage leveren aan het beheersen van verandering en het levend houden van een visie op het verleden...Maar de moslim apologete verloor de proporties uit het oog. Evenals de modernist bepaalde teksten uit de traditie had geselecteerd en stukjes geschiedenis eruit had gepikt om radicaal nieuwe culturele patronen te verdedigen en te rechtvaardigen, begon de apologete met het verzamelen van de donkerste aspecten van de hedendaagse westerse maatschappij om zo zijn eigen verleden te kunnen verheerlijken. Farid Wajdi... en Abu'l A'la Maududi, de hedendaagse leider van de Jama'at-e-Islami, in zijn werk 'Parda' (gordijn of afscheiding, waarachter de vrouwen horen te verblijven volgens Maududi), zijn voortreffelijke voorbeelden van deze vorm van apologetiek. Laatstgenoemde werkt zijn argumentatie uit met gebruik van de meest stuitende details van westerse bordelen, die hij ontleend heeft aan westerse schrijvers, en hij komt zo tot de conclusie, dat we, als we aan de veilige kant willen blijven, geen vrijheid aan vrouwen kunnen toestaan, want waar stoppen we anders? Als men zo redeneert, kan men maar beter vragen, waarom de mens, gezien de kwade menselijke neigingen en de verschrikkelijke ontsporingen, die de mensheid demonstreert, überhaupt bestaat.'

4 Mythevorming

Ideologen, zegt Professor Stuttgart, bedienen zich nog al eens van mythen. Toen ik eens op bezoek was bij de plaatselijke afdeling van de Jama'at-e-Islami in Rawalpindi, liet de colporteur me drie boeken zien, waarmee hij opdracht had te werken: 'The Myth of the Cross', een produkt van de eigen uitgeverij in Lahore. Het bevat een van de ergste verdraaiingen van het evangelieverhaal, die ik tot nu toe ben tegengekomen. De auteur is Alhaj A. D. Ajijola uit Nigeria. Het tweede boek, dat hij uit zijn tas haalde, was de Urdu vertaling van het evangelie van Barnabas met een voorwoord van Maududi. Maududi had dit voorwoord geschreven, zo vertelde hij mij desgevraagd, omdat hij al lezend de indruk kreeg, dat het dichterbij het oorspronkelijke, echte evangelie staat, dan de vier Evangelieën, die we in het Nieuw Testament aantreffen. Op alle historische argumenten tegen de echtheid van dit Italiaans/Spaanse produkt, ging Maududi met geen woord in.

Ik noem dit mythevorming met verwaarlozing en veronachtzaming van de geschiedenis in dienst van de bestrijding van het christendom. Moslims moeten de mythe blijven geloven, ook op grond van ondeugdelijke argumenten, dat het evangelie van de christenen vervalst is. (Het debat over dit pseudo-evangelie staat samengevat in 'Begrip' no. 55, mei/juni 1981. Dit nummer kan bij o.g. worden aangevraagd.)

HET CHRISTENDOM

Maududi heeft geen hoge dunk van het christendom. Hij identificeert dit trouwens vaak met het westen. Hij heeft in zijn eerste grote werk 'Al Jihad fil Islam' een hoofdstuk aan het christendom gewijd. Toen ik dat hoofdstuk las, had ik de grootste moeite om in de weergave van de bijbelse en christelijke visie op oorlog (p. 406-454) inderdaad die christelijke zienswijze te herkennen, die in de kerken gangbaar is. Ik kwam vele karikaturen tegen. Maududi had blijkbaar nooit de moeite genomen om dit stuk eerst eens door een goed geïnformeerde christen-theoloog te laten nakijken. Wat de dialoog met christenen betreft, antwoordde Maududi mij desgevraagd, dat hij daarin niet geïn-

teresseerd was. Toen ik hem eraan herinnerde, dat één van zijn nauwste medewerkers, Prof. Khurshid Ahmad, zowel in Engeland als in het kader van de Wereldraad van Kerken, actief meedeed met de dialoog op hoog niveau, antwoordde Maududi mij, dat moslims in Engeland de dialoog nodig hebben, omdat ze in een minderheidspositie verkeren. Op mijn wedervraag betreffende de christen-minderheid in Pakistan antwoordde hij mij letterlijk: 'We hebben ze hier niet nodig.' Dat klopt wel met Maududi's visie op de plaats van minderheden in een islamitische staat. Zij moeten de middeleeuwse status van 'dhimmi' krijgen, dat wil zeggen: een beschermde en getolereerde minderheid, die minder rechten heeft dan de eigenlijke burgers van het land, de moslims. Hij zou het ook heel normaal vinden, zo verklaarde hij voor de rechtbank in 1953, dat moslims in India, als dit land een hindoe staat zou worden, daar een vergelijkbare mindere status zouden krijgen. Ik heb er eens gelezen, dat Maududi ooit eens zou hebben voorgesteld om alle christenen te doen verhuizen naar een hoek van het land, een soort thuisland, zoals dat voor bepaalde zwarte bevolkingsgroepen in Zuid-Afrika is gecreëerd. Het hoeft geen betoog, dat Maududi een voorstander is van doodstraf op afval, want volgens hem schrijft de islamitische wet dit voor. Ook dit punt leidde in Pakistan tot een debat, waarbij S.A. Rahman, een jurist en oudlid van de Pakistaanse Hoge Raad, in een boek, 'Punishment of Apostasy in Islam', voor uitbanning van deze wet pleitte. (uitgegeven door Institute of Islamic Culture, Lahore 1972.) Dit is een zeer belangrijke publikatie in de strijd om de godsdienstvrijheid. Maududi's voorstel is geen wet geworden.

Bij mijn voorstudie voor het gesprek met Maududi kwam ik een boek tegen, 'Life and Religion', een verslag van een vergadering van de 'I do not agree club'. Er waren drie christenen bij die vergadering: Dr. M.A.Q. Daskawie, toen rector van het Gordon College (hij heette voor zijn bekeering Quraishi en kwam uit Daska), Pater S. de Jong, een Nederlandse Mill Hill missionaris, en Joshua Fazal Uddin, een bekend publicist en politicus. Volgens het verslag en de foto was Maududi voorzitter van die vergadering. Het gesprek vond in

augustus 1962 plaats. Pater S. de Jong sprak over christelijke zendingen in Pakistan en S.J. Ahmad over de verspreiding van het christendom in Pakistan. Ik had de hoop, dat Maududi zou ingaan op deze 'dialoog', maar hij zei me, dat hij zich van deze ontmoeting niets meer herinnerde. Jammer.

Maududi zelf had bij die gelegenheid gesproken over 'Islam aur Daur e Jadid', islam en de huidige tijd (Islam today), maar deze tekst wordt niet vermeld in de officiële lijst van zijn publikaties.

MAUDUDI EN JIHAD

Tijdens het gesprek met Maududi, waarvan ik de herinneringen nog niet eerder heb gepubliceerd, vroeg ik hem, wat het hoofddoel van zijn streven was. Twee dingen, antwoordde hij, een islamitische staat en 'mission', voegde hij er in het Engels aan toe, zodat ik het onmiddellijk zou begrijpen als zendeling. Die twee, staat en mission, worden bijeengehouden door de 'jihad'-gedachte van Maududi. Die gedachte staat heel centraal in zijn denken. Omdat voor hemzelf schrijven en publiceren het missionaire middel bij uitstek is geweest, ligt het voor de hand om in zijn werk naar die rode draad te zoeken. Welnu, die komen we overal tegen. In de laatste paragraaf van dit artikel wil ik proberen enkele hoofdgedachten over jihad bij Maududi door te geven.

Het derde boek, dat bovengenoemde colporteur in zijn tas had zitten, was de toen juist verschenen Engelse vertaling van een verzameling op vrijdag in de moskee gehouden preken van Maududi uit de tijd, dat hij nog in Pathankot in India woonde. In de laatste preek wijdt hij vier pagina's aan de jihad. Waarom is die zo belangrijk? Maududi houdt zijn hoorders voor, dat het niet genoeg is om waarheden van de islam te erkennen en je rituele plichten na te komen. Als je echt overtuigd bent van de islam, is er geen alternatief: je wilt je helemaal inzetten, met al je krachten, om die godsdienst overal te laten erkennen. Dat is jihad. Je kunt gewoon niet meer rustig slapen, zolang je dat niet tot hoofddoel van je leven gemaakt hebt. Want vanaf het ogenblik, dat je de islam als complete regel voor je leven hebt aanvaard, wil je niet

meer onder een ander systeem leven.

Een echte moslim herken je daaraan, dat hij zijn leven inzet voor de verbreiding van de islam. 'Een echte gelovige', zegt hij, 'wordt geïdentificeerd door zijn pogingen de valse religie te doen verdwijnen en in haar plaats de ware te vestigen.'

In het overzicht van Maududi's levensloop werd reeds vermeld, dat zijn eerste grote boek, dat hij al op zeer jeugdige leeftijd schreef, ging over de jihad. Vaak is het zo, dat het eerste grote werk van een denker bepalend is voor de rest. Ik denk, dat dit ook het geval is bij Maududi. Dat is mijn indruk, nadat ik vrij veel van en over hem heb gelezen.

De aanleiding tot het schrijven van dit boek was voor Maududi de beschuldiging van hindoe-zijde, dat de islam met het zwaard werd verbreid. Die beschuldiging werd geuit door hindoe's, toen de leider van de Arya Samaj, Swami Shrad Dhanand, door een moslim was vermoord. Maududi ging aan de studie. Hij had zich intussen goed vertrouwd gemaakt met de Arabische taal en kon de bronnen zelfstandig lezen. Het boek verscheen eerst, op de wijze van Dostojevski, in afleveringen. Het hele boek kwam uit in 1930. Een samenvatting verscheen in het Arabisch. Die samenvatting gaf Maududi bekendheid in de Arabische wereld. De zevende druk van 1971 telt 600 bladzijden. Slechts enkele passages uit de Urdu en Arabische versies zijn in het Engels vertaald. Roberto Bellani, die ik reeds noemde, vertaalde een samenvatting in het Italiaans.

Maududi begint zijn boek met de opmerking, dat je, als je westerse boeken over de jihad leest, je handen over je oren doet, zulke erge dingen krijg je te zien en te horen. Het begrip jihad heeft niets met 'heilige oorlog' te maken, een oorlog, die door fanatiekelingen wordt ondernomen om de islam te verspreiden. De jihad was al eerder onderwerp van felle discussies geweest in de geschriften van andere Indiase moslim-schrijvers, zoals Mirza Ghulam Ahmad en Chiragh Ali. Volgens Maududi moet de jihad, voor zover die met oorlogsvoering te maken heeft, beantwoorden aan alle regels van de Koran en de Soenna. Maududi ziet de islam als een internationale, revolutionaire beweging, die ernaar streeft de wereld te la-

ten beantwoorden aan haar idealen. Net als alle andere revolutionaire bewegingen, heeft de islam zijn eigen vocabulair ontwikkeld. De jihad is een instrument van die beweging. Het Arabisch heeft ook een gewoon woord voor oorlog, 'harb', maar dat is te ordinair. Jihad, een term aan de Koran ontleend, geeft aan, dat het om een strijd op de weg van God gaat (Sura 4,76 en 29,5).

We zagen hierboven al, dat het begint met een persoonlijke toewijding aan en inzet voor de zaak van God. Maar dat is niet genoeg voor de islam. Want de islam bindt de strijd aan met alles, wat zich verzet tegen de heerschappij van God. In die zin is de jihad een bevrijdingsstrijd. Een defensieve, gewapende, jihad is in drie gevallen geoorloofd: als er sprake is van onderdrukking en tirannie; tegen ongelovigen, die verhinderen, dat de waarheid van God triomfeert in de wereld en in de derde plaats als verdragen tussen moslim- en niet-moslim-landen worden verbroken. Maar ook binnen de wereld van de islam mag de jihad gebruikt worden tegen de machten, die verdeeldheid en chaos stichten. De jihad mag niet gebruikt worden om mensen van geloof te doen veranderen. Want de Koran staat dat niet toe (Sura 2,256). Het uiteindelijke doel blijft toch, dat de waarheid van de islam in heel de wereld wordt erkend. De jihad blijft voor Maududi (ondanks alle misverstaan, waartegen hij zich verdedigt) een middel voor het universaliseren van de islam. Het doel blijft het geluk van alle mensen en die kunnen pas echt gelukkig zijn, als ze moslim worden of onder islamitisch bestuur komen. Dat blijkt duidelijk uit het volgende citaat:

'Islam wil de hele aarde en stelt zich niet tevreden met slechts een deel. Het wil en verlangt de hele bewoonde wereld. De islam wil dat niet, opdat een natie de aarde overheerst en haar bodemschatten en bronnen monopoliseert, na die van één of meer andere landen afgepakt te hebben. Nee, de islam maakt aanspraken op de aarde, zodat het hele menselijke ras de gedachte en de praktijk van menselijk geluk kan genieten, waarmee God de islam heeft vereerd en boven alle andere religies en wetten heeft geplaatst. Om dit hoge ideaal te realiseren wil de is-

lam alle krachten en middelen mobiliseren, die kunnen worden ingezet, om deze universele, allesomvattende revolutie te realiseren. Deze verreikende strijd, die onophoudelijk alle krachten uitput en die alle middelen in gebruik neemt, wordt jihad genoemd.' (Ruud Peters, p. 130)

...de islam wil heel de aarde...

VERANTWOORDING

In de volgende bibliografische verantwoording worden in de eerste plaats een aantal bronnen vermeld, die ik in de tekst heb genoemd. (Andere bronnen zijn in de tekst volledig genoeg opgenomen.) Ook wordt naar enkele andere publikaties verwezen, die ik gebruikt heb en die voor verdere studie nuttig kunnen zijn.

- C.J. Adams, 'Mawdudi and the Islamic State', in: John L. Esposito (ed.), Voices of Resurgent Islam. Oxford University Press 1983, p. 99-133. Andere studies van Adams over Maududi in de later genoemde bundel van Khursid Ahmad.
- D.S. Attema, De Mohammedaansche opvattingen omtrent het tijdstip van den jongsten dag en zijn voortekenen. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschap-

- pij 1942 (voor citaat over de Mahdi).
- L. Binder, Islamic Liberalism. A Critique of Development Ideologies. The University of Chicago Press 1988. (met o.a. oog voor Sayyid Qutb en Maududi)
  - Khurshid Ahmad en Zafar Ishaq Ansari, Islamic Perspectives Studies in honour of Mawlana Sayyid Abul A'la Mawdudi. The Islamic Foundation, Leister 1979.
  - Tahir Mahmood, Family Planning. The Muslim Viewpoint. Vikas Publishing House, New Delhi 1977. De auteur behandelt uitvoerig de positie van Maududi.
  - H. Mintjens, Mawlana Mawdudi's Last Year and the Resurgence of Fundamentalist Islam. Reprinted from AL-Mushir, 22, no.2 (1980), Christian Study Centre, 126 Murree Road, Rawalpindi, p. 46-73.
  - R. Peters, Islam and Colonialism. The Doctrine of Jihad in Modern History. Mouton, Den Haag 1979.
  - Sarwat Saulat, Mawlana Mawdudi. International Islamic Publishers, Karachi 1979.
  - Sayad Riaz Ahmed, Mawlana Mawdudi and the Islamic State. Lahore People Publishing House 1977 (met name over de jihad).

De spelling van de naam.

Over de spelling van de naam het volgende. De populaire spelling, die op alle Engelse boeken en uitgaven van Jama'at-e-Islami wordt gebruikt is Maududi. De spelling Mawdudi is een aanpassing aan de wetenschappelijke transcriptie uit het Arabisch. In citaten heb ik de auteurs gevolgd. Zelf geef ik de voorkeur aan de in Pakistan gangbare spelling: Maududi.

Drs. J. Slomp

PRAKTIJK VAN DE ONTMOETING

Ede: 'nieuwe' school met traditie

Op woensdag 7 maart 1990 was de feestelijke startdag van de basisschool Juliana van Stolberg 'nieuwe stijl' te Ede, ook wel genoemd: een 'nieuwe' school met traditie. Deze dag was een voorlopig

eindpunt van een heel lang proces van ontmoetings- naar samenwerkingsschool.

'De Juliana van Stolbergschool is de eerste school in ons land voor interreligieus basisonderwijs, waarbij men uitgaat van de gelijkwaardigheid van de beide, binnen de school vertegenwoordigde, godsdiensten: de islam en het christendom. De school wil de leerlingen opvoeden tot een open vorm van religiositeit, waarbij de vormgeving van beide godsdiensten beschouwd wordt als een verschillende doch gelijkwaardige belevingsvorm.' (Bart ten Broek, directeur)

Naast het onderwijs in de eigen godsdienstige tradities (Bijbel en Koran) wordt veel aandacht gegeven aan het beide religies overstijgende 'vak': levensbeschouwelijke vorming.

Lesmateriaal ten behoeve van het laatste onderdeel is in het verleden al ontwikkeld en zal met behulp van enkele theologische deskundigen uit beide godsdiensten verder worden doordacht en uitgebreid.

Onder grote belangstelling was er de start op woensdag 7 maart j.l.

Na een creatieve morgen voor de kinderen, volgde 's-middags een mini-symposium. Daarin spraken naast de voorzitter van het bestuur en de directeur, die het proces van ontmoeting naar samenwerking weergaven, de theologen A. Bommel en J. Kraan, resp. moslim en christen (beide nauw bij de ontwikkelingen van de laatste jaren betrokken), over het thema: op weg ... naar één wereld en naar elkaar.

Vanuit de Koran en de Bijbel werden lijnen getrokken, die het 'samen op weg gaan' motiveren en stimuleren.

Vervolgens konden de deelnemers in een zevental workshops kennis maken met een bepaald aspect van de school onder het thema: 'school en context', zoals o.a. het schoolwelzijnswerk, de samenwerking in de buurt, islamitisch godsdienstonderwijs, moeders in school.

Enkele momenten uit het symposium:

- het zorgvuldige proces van ontmoeting tot samenwerking: heel wat weerstanden naar kerk en moskee, schoolbestuur en ouders moesten worden overwonnen;
- van beide kanten was er de aarzeling, of de eigen identiteit wel voldoende tot zijn recht zou komen, zonder de ander te overvragen;
- naar de toekomst toe blijft de zorg

voor een zorgvuldig omgaan met elkaar en de erkenning van elkaars legitieme wensen;

- er is behoefte aan lesmateriaal, toegesneden op de nieuwe situatie en verder onderzoek naar effecten: dat betekent omzien naar menskracht en financiën.

Ondanks de moeilijkheden en de vragen, die eerlijk naar voren kwamen, was de teneur van het symposium (bezzinnend én feestelijk), dat men als bestuur (bestaande uit vertegenwoordigers van Marokkaanse, Nederlandse en Turkse ouders) en schoolteam met veel verwachting op de ingeslagen weg verder gaat.

Op hoop van zegen!

J. Hengeveld

Videofilm: 'Geduld heeft grenzen'

Op 2 maart 1990 vond in het Jaarbeursgebouw in Utrecht de première plaats van de videofilm: Geduld heeft grenzen. De film werd gemaakt door de Landelijke Vereniging van Alleenstaande Arabische Vrouwen. De belangstelling was enorm. Volgens mijn schatting waren er zeker 600 vrouwen. Hooguit één op vier was Nederlandse. Verder liepen er nog een veertigtal mannen rond, onder wie een lid van de redactie van Begrip. De videofilm gaat in op de problemen van gescheiden, merendeels Marokkaanse, vrouwen. Drie van hen worden in het Arabisch geïnterviewd. De ondertiteling is in het Nederlands. De zaal leefde echt met hen mee. Lil Sabar Hoedoed kan worden gekocht of gehuurd bij Cinemien, Entrepôt-dok 66, 1018 AD Amsterdam. De verkoopprijs is f 88,45. De verhuur per avond f 40,-. De première werd voorafgegaan door een aantal toespraken van o.a. de Marokkaanse consul en vice-consul uit Amsterdam, laatstgenoemde een mevrouw. De heer Nawijn van het Ministerie van Justitie was gevraagd om te spreken over de vreemdelingenwet en de rechtspositie van alleenstaande vrouwen. De bestaande regels zijn niet gunstig voor deze vrouwen. Ze moeten voor hun scheiding drie jaar getrouwd geweest zijn, waarvan één jaar in Nederland, willen ze in aanmerking komen voor een zelfstandige verblijfsvergunning. Een jaar na de echtschei-

ding moeten ze in eigen onderhoud kunnen voorzien. Mij viel het op, dat maar zeer weinig aanwezige Arabische vrouwen een hoofddoekje droegen. We wensen deze vrouwen succes toe bij hun strijd.

Ds. J. Slomp

KOMENDE EVENEMENTEN

Van 11 tot 20 juli 1990 vindt in Birmingham op de Selly Oak Colleges voor de 12-de keer de internationale '**Summer School on Islam and Christianity**' plaats. Een folder, informatie over onderwerpen, kosten e.d. zijn verkrijgbaar bij de redactie.

BOEKBESPREKINGEN

Rana Kabbani, Brief van een islamitische vrouw. Uitgeverij Contact, Amsterdam 1989. 86 blz., f 19,90.

Rana Kabbani's brief van een islamitische vrouw is wel de interessantste bijdrage over de Rushdie-affaire, die ik van moslim-zijde tot nu toe ben tegengekomen. Mevrouw Kabbani is een Syrische. Ze heeft het westen leren kennen, toen ze met haar vader van de éne hoofdstad naar de andere verhuisde, omdat haar vader zijn land diende als diplomaat. Ze promoveerde in Cambridge op een studie over de Europese mythe-vorming over het Oosten. Maar ze moest net zo lang vechten voor de erkenning van haar graad, als het schrijven van haar dissertatie had geduurd. Het werd een bestseller! Rana Kabbani's brief van een islamitische vrouw ontstond uit een toespraak, die ze hield voor de jaarlijkse vergadering van de PEN-club. Haar verdediging van de islamitische cultuur tegen Rushdie, groeide uit tot 'Letter to Christianity'. Dat deze titel het in Nederlandse vertaling niet doet, zegt meer over de secularisatiegraad van ons land, dan over Mevrouw Kabbani. Ze komt uit een schrijversfamilie, waarvan leden al eerder in botsing kwamen met de orthodoxie. Maar ze vindt Rushdie's satire niet meer serieus, maar lichtzinnig. Haar standpunt staat op de

---

laatste regels: ik heb het gevoel, dat het boek op tragische wijze heeft bijgedragen tot een politiek van confrontatie, die tegelijkertijd zichzelf vernietigend en schadelijk is. Kortom een kostelijk boekje van een zelfstandig denkende en schrijvende moslim-vrouw.

Jan Slomp

W.A.R. Shadid en P.S. van Koningsveld, Moslims in Nederland. Minderheden en religie in een multiculturele samenleving. Samsom Stafleu, Alphen 1990. 168 blz., f 32,60.

De annoncering van dit boek, begin januari, in de dagbladders, zes weken voor het boek verkrijgbaar was, was voor mij aanleiding het onmiddellijk te kopen en te lezen. Aangezien 'Islam in Nederland' een telkens terugkerend onderwerp is op de pagina's van Begrip, mag een kritische bespreking niet ontbreken (zie b.v. No. 97 van Begrip). Aan zulke kritische besprekingen kwamen de dagbladen niet toe, omdat de auteurs in een persconferentie zelf reeds alle voortreffelijke kwaliteiten van hun gezamenlijk produkt hadden vermeld. Het boek telt zes hoofdstukken:

- 1 De islam in Nederland (niet vetgedrukt in de inhoudsopgave, zoals de andere titels);
- 2 Rituele voorschriften van de islam en hun sociale implicaties;
- 3 Familierelaties en omgang tussen de seksen;
- 4 Onderwijs;
- 5 Gezondheidszorg;
- 6 Overige maatschappelijke instituties.

In dit laatste hoofdstuk komen de krijgsmacht, de penitentiaire inrichtingen en de media (o.a. de Islamitische Omroep Stichting) ter sprake. Een literatuurlijst en een register completeren het geheel. In dit register trof ik wel het moslim kwartaalblad Qiblah aan, maar niet Begrip, hoewel ze beide op p. 157 worden genoemd. Het zou elegant geweest zijn tegenover tijdschriften om de besteladressen te vermelden. Wat het noemen van namen en adressen van instituten betreft, steekt Moslims in Nederland ongunstig af tegen: Islam. Norm, ideaal en werkelijkheid, onder redactie van Prof. J. Waardenburg, waarvan in 1987 een tweede druk verscheen. Ik vind het trouwens onbegrijpelijk, dat dit handboek helemaal niet wordt

genoemd, temeer omdat daarin het onderwerp islam in Nederland uitvoerig ter sprake komt.

Hoewel ik het boek met genoegen heb gelezen en het veel nuttige informatie bevat, is het zeker niet in alle opzichten volmaakt. Aangezien het boek als een wetenschappelijk produkt van universitaire onderzoekers wordt gepresenteerd, lijkt het me nodig om de belangrijkste tekortkomingen hieronder op te sommen.

Ten onrechte wordt geschreven, dat de Molukse moskee in Balk vóór die van de Ahmadiyya werd geopend (p. 22). De auteurs overdrijven door het aantal allochtonen op 800.000 te stellen. De laatste statistieken noemen het getal 640.000. Zulke overdrijvingen spelen uiterst rechts in de kaart. De auteurs noemen als verschijningsjaar van Rolandus' beroemde Latijnse boek over de islam 1718. Prof. Dr. C. Snouck Hurgronje (Verspreide Geschriften, VI, p. 376) noemt als jaartal 1704. Wie gaat 't nakijken in het boek zelf?

Waarom moet de lezer denken bij een 'christelijk ethnocentrische visie op de islam' (p. 39)? Ik noem dit stemming maken. Christenen hebben het bij de auteurs nogal eens verkeerd gedaan. Met name op christelijke scholen zou het gevaar van indoctrinatie van moslim-kinderen op de loer liggen (p.118). Ook schrijft men over het zendingsmodel, dat in Nederland bij het protestants-christelijk onderwijs een realiteit zou zijn geworden. Ik vraag me af, of de auteurs wel weten, waarover ze schrijven. In de eerste plaats is er de laatste twintig jaar door onder meer D.C. Mulder, A. Wessels, J.D. Kraan en o.g. heel wat geschreven om juist een andere visie op de islam en de omgang met moslims te introduceren. Met name drs. J.D. Kraan heeft dat gedaan voor het onderwijs. Maar van die publikaties zijn Shadid en van Koningsveld blijkbaar niet op de hoogte. Trouwens, wat bedoelt men met 'het zendingsmodel', dat op christelijke scholen gangbaar zou zijn? Er zijn zoveel zendingsmodellen. In Pakistan stuurden zelfs enkele presidenten hun kinderen naar zendingsscholen. Met andere woorden: er zijn ook zendingsmodellen, die voor moslims wel aanvaardbaar zijn. Verder vinden de auteurs, dat de overheid zich niet met de inhoud van het islamitische godsdienst-onderwijs mag bemoeien. Als de auteurs

zich met de inhoud van het christelijk godsdienstonderwijs bemoeien (p.114), veroorloof ik me de opmerking, dat bij onderzoeken in Duitsland door Turkologen is gebleken, dat godsdienstonderwijs in het Turks op Duitse scholen, waar dat werd toegestaan, zeer nationalistisch Turkse en zelfs anti-Duitse en anti-westerse trekken vertoonde. M.a.w. er was sprake van indoctrinatie. Begrijpelijk, dat de autoriteiten zich afvroegen, of men wel moest blijven meebetalen aan een vorm van onderwijs, die de integratie van Turkse moslim-kinderen bepaald niet bevordert. Ik vind het dan ook terecht, dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten er op staat, dat dit onderwijs in de Nederlandse taal wordt gegeven. Dit maakt het toegankelijk voor ieder en controleerbaar. Trouwens, in Engeland, Frankrijk en ook in Nederland is op aandrang van moslims gevraagd, om schoolboeken te bekijken op anti-islamitische visies. Als dat moet en mag, mag het omgekeerde ook. Ik noem nog enkele andere zaken, die bij mij tot tegenspraak leidden. Het is geen internationaal gebruik om van feestdagen van kleine minderheden algemeen erkende vrije dagen te maken, zoals de auteurs bepleiten. Niettemin is er reeds herhaaldelijk vanuit de kerken voor gepleit om moslim-feestdagen in CAO's op te nemen. Het is in dit verband dan ook zonder meer unfair om het ontbreken van goede regelingen op dit punt toe te schrijven aan de dominante positie van het christendom (p. 68). Tenslotte, wie een pleidooi voert, zoals de schrijvers doen, voor erkenning van polygame huwelijken bij gezinshereniging, mag niet nalaten ook op te komen voor het zelfstandig recht om in Nederland te blijven van gescheiden Marokkaanse vrouwen.

Er zijn nog meer zaken te noemen. Maar ik laat het hierbij. Ik hoop, dat de lezers van Begrip intussen voldoende aanleiding hebben om het boek zelf te lezen.

Jan Slomp

J.G.J. ter Haar, Volgeling en Erfgenaam van de Profeet. De denkwereld van shayk Ahmad Sirhindi (1564-1624). Leiden 1989, 175 blz.

Van deze, op 14 februari in Leiden verdedigde dissertatie, bestaat nog geen han-

delseditie. Wel komt er, zo deelde de auteur mij mee, een Engelse vertaling. Ik heb het met veel genoegen gelezen. Het boek is van een hoog-academisch niveau, goed gecomponeerd en gedocumenteerd. De technische termen worden uitgelegd en door zorgvuldige verwijzingen worden vaktermen geen struikelblokken.

Ahmad Sirhindi probeerde nauwgezette naleving van de islamitische wet te combineren met de innerlijke beleving van het geloof in de mystiek. In India staat hij bekend als de vernieuwer van het tweede millennium van de islam. Hij had een zeer grote invloed.

Met het oog op de handelseditie, attendeer ik erop, dat er hier en daar nogal wat typefouten in de tekst geslopen zijn. Verder klopt de titel van hoofdstuk VII niet: in de inhoudsopgave staat 'De verbondenheid met God', maar boven het hoofdstuk lezen we: 'Het beschermeling-schap'.

Aangezien de auteur wel zo ongeveer alles gezien heeft, wat in het Arabisch, Perzisch, Urdu, Engels en andere talen over Sirhindi is verschenen, lijkt het bijna pietluttig om erop te wijzen, dat de bekende, in 1988 overleden, geleerde Fazlur Rahman, één jaar, voordat hij Selected Letters of Shaikh Ahmad Sirhindi publiceerde (Karachi, 1968), een lezing hield over Sirhindi, waarvan de integrale tekst is gepubliceerd door de Hamdard Foundation. Dr. ter Haar noemt dit artikel niet. We hebben in ons taalgebied niet zoveel diepgravende publikaties over de islamitische mystiek. Daarom zou ik het zeer toejuichen, indien dit boek ook in het Nederlands veel lezers zou kunnen bereiken. Er moet toch wel een Nederlandse uitgever te vinden zijn, die het voor een redelijke prijs op de markt wil brengen.

Jan Slomp

De Gereformeerde, Hervormde en Rooms-Katholieke functionarissen voor de voorlichting over de relatieopbouw tussen christenen en moslims hebben ook dit jaar weer een bibliografie samengesteld van een aantal titels van Nederlandse publikaties over de islam. Deze bibliografie is bij hen gratis verkrijgbaar. (R.K. is tijdelijk vacant, andere adressen z.o.z.)

HET BESTE UIT BEGRIP

'Evenals het blad "Begrip" beoogt "Het Beste uit Begrip" bij te dragen tot de dialoog en goede verstandhouding. Uit de eerste vijf jaargangen werden 19 van de 55 artikelen herdrukt in vier rubrieken: islamitische feesten en rituelen, islamitische wetgeving, theologie en politiek, én relatie tussen moslims en christenen. Aan de orde komen zo het vasten en het gebed, het vrome "gedenken" van de 99 namen van God, de bedevaart en het offerfeest, alsmede de taak van de imam en een vergelijking tussen moskee en kerk. De islamitische wet betreft voedselregels, huwelijksrecht, seksualiteit en positie van de vrouw. "Islam en politiek" gaat o.a. over Libanon en Jeruzalem. Dit ligt iets verder van ons bed. Het vierde deel over relaties van moslims en christenen is van groot belang voor de dialoog. Het laat zien hoe moslims over Christus denken en hoe zij de gegevens van bijbel en koran met elkaar proberen te verzoenen, wat niet altijd lukt.'

Dr. K. Wagtenonk

De prijs van het boek bedraagt f 10,00 incl. porto

Te bestellen: Giro 43 00 211 t.n.v. Cura-Migratorum/Begrip

Luybenstraat 17; 5211 BR 's-HERTOGENBOSCH. Tel.: 073 - 14 51 59.

REDACTIE BEGRIP

Oprichter

Pater P. Backx

Kooiakker 7
4838 BE BREDA
tel.: 076 - 211064

Pastor

R.K. Kerk

Dr. K. de Jong ss.cc.

Eymaelstraat 34 A
6412 AM HEERLEN
tel.: 045 - 726021

Missioloog met speciale aandacht voor de islam in Indonesië.
Waarnemend eindredacteur.

Dr. H. Obdeijn

van Houdringelaan 24
2341 BK OEGSTGEEST
tel.: 071 - 272233

Coördinator minderhedenstudies,
R.U. Leiden

Gereformeerde Kerken

Drs. J. Slomp

Dienstencentrum
Postbus 203
3830 AE LEUSDEN
tel.: 033 - 943244

Predikant in algemene dienst van de Gereformeerde Kerken in Nederland om voorlichting te geven over de ontmoeting met moslims in onze samenleving.

Dr. M. van den Boom

v.d. Veerelaan 6
1181 RB AMSTELVEEN
tel.: 020 - 474308

Docent godsdienstwetenschap en oecumenica aan de opl. voor Godsdienstonderw.(MLO) en Theologie (M.O.) v.d. Hogeschool Holland.

Ned. Herv. Kerk

Drs. Mw. G. Speelman

'Kerk en Wereld'
Postbus 19
3970 AA DRIEBERGEN
tel.: 03438 - 12241

Functionaris voor de relatie christenen/moslims vanuit de Ned. Herv. Kerk.

Islamitisch redactielid

Dhr. 'L. Hoessein Aarab

Orthensedonk 6
5231 VE 's-HERTOGENBOSCH
tel.: 073 - 418361

Vormingswerker Driebergen.

Administratie

A.v.d. Berg van Beijnen

Luybenstraat 17
5211 BR 's-HERTOGENBOSCH
tel.: 073 - 145159

Abonnementen, administratie, verzending.

Illustratie

F. Kalb

Tekeningen.